

- 🕒 **Oko 2700. g. p.n.e. Faraon Džoser gradi sebi grobnicu 10–13**
🏛️ Prve egipatske dinastije 14–17
🌐 Civilizacija u dolini Inda (III mil.) 18,
Kikladska civilizacija (III mil.) 18–19,
Domestifikacija pasulja i prva naselja u Srednjoj Americi (III mil.) 19
• CIVILIZACIJA MEGALITA 20–21
- 🕒 **Oko 2400. g. p.n.e. Računi iz sumerskog hrama boginje Bave 22–25**
🏛️ Nastanak pisma u Mesopotamiji 26–29
🌐 Ju Veliki (oko 2000. g. p.n.e.) 30,
Sargon Akadski osvaja Eblu (oko 2350. g. p.n.e.) 30–31,
Procvat carstva Ur III (oko 2100. g. p.n.e.) 31
- 🕒 **Oko 1700. g. p.n.e. Tezej se bori sa Minotaurom 32–35**
🏛️ Evropa se rađa na Kritu 36–39
• KRITSKE PALATE 40–43
🌐 Arhivi Marija (oko 1759. g. p.n.e.) 44,
Hamurabijev zakonik (oko 1750. g. p.n.e.) 44–45,
Vede, indijski sveti spisi (oko 1500. g. p.n.e.) 45
- 🕒 **Oko 1500. g. p.n.e. Grobnice Atreida 46–49**
🏛️ Sjaj bronzanog doba 50–53
🌐 Dinastija Šang (1500–1045. g. p.n.e.) 54,
Razvoj metalurgije u Peruu (oko 1500–1000. g. p.n.e.) 54–55,
Amenofis III i građevine u Tebi (1387–1348. g. p.n.e.) 55
• KNJIGA MRTVIH 56–59
- 🕒 **1247. g. p.n.e. Bitka kod Kadeša 60–63**
🏛️ Ramzes II, najveći faraon XIX dinastije 64–67
• ŽENA U EGIPATSKOM DRUŠTVU 68–71
🌐 Misteriozne statue Olmeka (1500–400. g. p.n.e.) 72,
Ugarit pod Amistamruom II (1260–1230. g. p.n.e.) 72–73,
Invazija Naroda s mora (oko 1200. g. p.n.e.) 73
- 🕒 **1184. g. p.n.e. Pad Troje 74–77**
🏛️ Homer, pesnik „mračnog doba“ 78–81
🌐 Ramzes III gradi pogrebni hram u Medinet Habuu (1185–1153. g. p.n.e.) 82,
Nastanak standardne verzije *Epa o Gilgamešu* (oko 1100. g. p.n.e.) 83
• OBREDNA BRONZA POD DINASTIJAMA ŠANG I ZAPADNI DŽOU 84–87
- 🕒 **967–860. g. p.n.e. Solomon gradi hram 88–91**
🏛️ Hram u slavu jedinog boga 92–95
🌐 Kasno bronzano doba u Evropi (1200–800. g. p.n.e.) 96,
Arijevci se naseljavaju u dolini Ganga (1000–800. g. p.n.e.) 96–97,
Bitka kod Karkara (853. g. p.n.e.) 97
- 🕒 **814. g. p.n.e. Didona, kraljica Kartagine 98–101**
🏛️ Prestonica kolonijalnog carstva 102–105
• FENIČANSKA UMETNOST 106–107
🌐 Kultura Čavina (X–VII v. p.n.e.) 108,
Nubija i vladari Meroe (950–664. g. p.n.e.) 108–109,
Prve olimpijske igre (776. g. p.n.e.) 109
- 🕒 **21. april 753. g. p.n.e. Romul i Rem osnivaju Rim 110–113**
🏛️ Nastanak Rima, između istorije i legende 114–117
🌐 Grčka kolonizacija (VIII–VI v. p.n.e.) 118,
Skiti se nastanjuju u Rusiji (700–650. g. p.n.e.) 119,
Kultura Dong Son (VII v. p.n.e. – I v. n.e.) 119
- 🕒 **Jul 587. g. p.n.e. Vavilon potčinjava Judejsko carstvo 120–127**
🏛️ Vavilonska moć 124–127
🌐 Zaratustra (628–531. g. p.n.e.) 128,
Liđani pronalaze novac (oko 560. g. p.n.e.) 128–129,
Artemida iz Efesa (oko 560. g. p.n.e.) 129
• PRESTONICE ASIRIJE 130–133
- 🕒 **547. g. p.n.e. Krez se obraća Pitiji 134–137**
🏛️ Uzdizanje gradova-država 138–141
• GRČKI BOGOVI I NJIHOVA MITOLOGIJA 142–145
🌐 Kultura Parakas (VIII v. p.n.e. – I v. n.e.) 146,

Prva pozorišna predstava u Atini (534. g. p.n.e.) **147**

☉ **531. g. p.n.e. Pojava Bude 148–151**

🏛️ Nastanak univerzalnog učenja **152–155**

• PREDSTAVE BUDE **156–159**

🌐 Grobnica u Viksu (oko 525. g. p.n.e.) **160**, Smrt Polikrata, tiranina sa Samosa (522. g. p.n.e.) **161**

☉ **517. g. p.n.e. Susret Konfučija i Lao Cea 162–165**

🏛️ Dve suprotstavljene filozofije **166–169**

🌐 Darije osniva Persepolis (oko 516. g. p.n.e.) **170**, Nadmoć kraljevstva Magade, političke kolevke drevne Indije (oko 510. g. p.n.e.) **171**

☉ **509. g. p.n.e. Tarkvinijevci prognani iz Rima 172–175**

🏛️ Etruska prevlast u Italiji **176–179**

• SLIKARSTVO ETRURSKIH GROBNICA **180–183**

🌐 Podizanje Monte Albana (oko 500. g. p.n.e.) **184**, Grčko-persijski ratovi (490–479. g. p.n.e.) **185**, Latenski period (480–50. g. p.n.e.) **186**, Zaraćena kraljevstva (479–221. g. p.n.e.) **186**, Hipokrat (460–377. g. p.n.e.) **187**, Hanonovo putovanje (450. g. p.n.e.) **187**

☉ **August 438. g. p.n.e. Velike panateneje 188–191**

🏛️ Vrhunac Atine **192–195**

• OBRAZOVANJE U ATINI **196–199**

🌐 Skitski kurgani u Paziriku (oko 450–400. g. p.n.e.) **200**, Povlačenje deset hiljada ljudi (401–400. g. p.n.e.) **201**

☉ **Februar 324. g. p.n.e. Venčanje u Suzi 202–205**

🏛️ Najveći osvajač antičkog sveta **206–209**

🌐 Čandragupta postavlja temelje carstvu Maurja (oko 321. g. p.n.e.) **210**, Politika i privreda pod lagidskim vladarima (305–30. g. p.n.e.) **210–211**, Aleksandrijski svetionik (oko 297–280. g. p.n.e.) **211**, Vladavina cara Ašoke, preobraćenika u budizam (269–232. g. p.n.e.) **212**, Arsak osniva Parčansko kraljevstvo (oko 250. g. p.n.e.) **212–213**, Hanibalova pobjeda u Kani (2. avgust 216. godine pre nove ere) **213**
• KELTSKA CIVILIZACIJA **214–217**

☉ **213. g. p.n.e. Ćin Ši Huangdi spaljuje knjige učeh 218–221**

🏛️ Osnivač Kineskog carstva **222–225**

• SAHRANJENA VOJSKA **226–229**

🌐 Pergam, prestonica kraljevstva Atalida (282–133. g. p.n.e.) **230**, Kultura grobova u oknu (200. g. p.n.e. – 600. g. n.e.) **230–231**, Galski bogovi (II–I v. p.n.e.) **231**

☉ **186. g. p.n.e. Slučaj bahanali 232–235**

🏛️ Slučaj religije otkrovenja **236–239**

🌐 Ustanak Makabejaca (167–165. g. p.n.e.) **240**,

Uzlet indijsko-grčkih kraljevstava u severnoj Indiji (II v. p.n.e.) **240–241**, Antioh I, kralj Komagene (69–31. g. p.n.e.) **241**

☉ **Avgust 30. g. p.n.e. Kleopatra smrt 242–245**

🏛️ Egipat je pripojen Rimu **246–249**

🌐 Pojava pisma u Srednjoj Americi (31. g. p.n.e.) **250**, Petra na vrhuncu: vladavina Arete IV (9. g. p.n.e. – 40. g. n.e.) **250–251**, Epovi *Ramajana* i *Mahabharata* **251**

• PUT SVILE **252–255**

☉ **7. april 30. g. n.e. Raspeće Isusovo 256–259**

🏛️ Utemeljitelj hrišćanstva **260–263**

🌐 Dinastija Han (206. g. p.n.e. – 220. g. n.e.) **264**, Ustanak Budike, kraljice Icena (oko 60. g. n.e.) **264–265**, Veliki požar u Rimu (jul 64. g. n.e.) **265**

• KUHINJA U POMPEJIMA I HERKULANUMU **266–269**

☉ **Kraj I v. Žrtve Teotihuakana 270–273**

🏛️ Teotihuakan, osmišljeni grad **274–277**

• UMETNOST TEOTIHUAKANA **278–281**

🌐 Kušansko carstvo (I–II v.) **282**, Portreti iz Fajuma (I–IV v.) **282–283**, Prodor budizma u Kinu (I–IV v.) **283**

☉ **Proleće 99. g. Trajan ulazi u Rim 284–287**

🏛️ Vek Antonina ili „Pax Romana“ **288–291**

• GLADIJATORI I VOZAČI DVOKOLICA U CIRKUSU **292–295**

🌐 Ptolemejeva nauka (oko 100–180. g.) **296**, Vrhunac grada Hatre (117) **296–297**, Tri kraljevstva (220–280) **297**, Sasanidi u Persiji (226) **298**, „Veliki progon“ (303–311) **298**, Dinastija Gupta (319–480) **299**

☉ **11. maj 330. g. Konstantin osniva novu prestonicu 300–303**

🏛️ Hrišćansko carstvo **304–307**

🌐 Hristijanizacija Egipta i nastanak monaštva (III–V v.) **308**, Početak uspona Maja (378) **308–309**,

Upadi varvara u Kinu (IV–V v.) **309**

• KULTURA MOČA **310–313**

☉ **24. avgust 410. g. Vizigoti ulaze u Rim 314–317**

🏛️ Kraj Zapadnog carstva **318–321**

• RAVENA, SREDIŠTE ZAPADNOG RIMSKOG CARSTVA **322–325**

🌐 Vrhunac kulture Naska (360. g. p.n.e. – 650. g. n.e.) **326**, Jamato, prva velika japanska civilizacija (IV–VIII v.) **327**

Prilozi

Hronologija 328–331, Bibliografija 332, Indeks 333–335

Oko 2700. g. p.n.e.

Faraon Džoser gradi sebi grobnicu

Graditelj Imhotep je zamislio stepenastu grobnicu koja se uzdiže ka nebu, da bi simbolizovala kraljevu božansku prirodu i njegov uzlet ka nebeskoj sudbini: u želji da sagradi „večno boravište“, „izumeo“ je piramidu.

Događaj | U Sakari, na visoravni na levoj obali Nila, nedaleko od prestonice Memfisa, već se nalazila kraljevska nekropola kada je Džoser naložio svom graditelju da mu tu podigne grobnicu. Raniji vladari, njegovi prethodnici, sahranjivani su u skromnim grobovima preko kojih su postavljane mastabe od nepečene opeke.

Graditelj Imhotep, faraonov savetnik, predvideo je za Džosera novu pogrebnu građevinu i, raskrstivši sa praksom svojih prethodnika, odabrao je kamen, koji bolje odoleva zubu vremena nego cigla. Imhotep mora da obuči zanatlije: u kamenolomima na desnoj obali Nila radnici vade blokove krečnjaka, koje kamenoresci zatim oblikuju. Na hiljade isečenih kamenih blokova prenosi se i postavlja na vrh visoravni. Mesto gde se podiže taj spomenik novog tipa postaje najznačajnije gradilište u zemlji, na njemu rade hiljade zanatlija, nekvalifikovanih radnika i seljaka.

Dok pokušava da smisli grobnicu dostojnu faraonove veličine, Imhotep isprobava razna rešenja. Za početak podiže pljosnatu, pravougaonu mastabu, ispod koje je izdubljeno okno u samoj steni. Pogrebna odaja, na dubini od 28 metara, obložena je granitom dopremljenim iz kamenoloma u Asuanu. Posle faraonove smrti njegov sarkofag je donet u tu prostoriju, a zatim je hodnik koji vodi do nje zatvoren ogromnim granitnim blokom. Svuda okolo

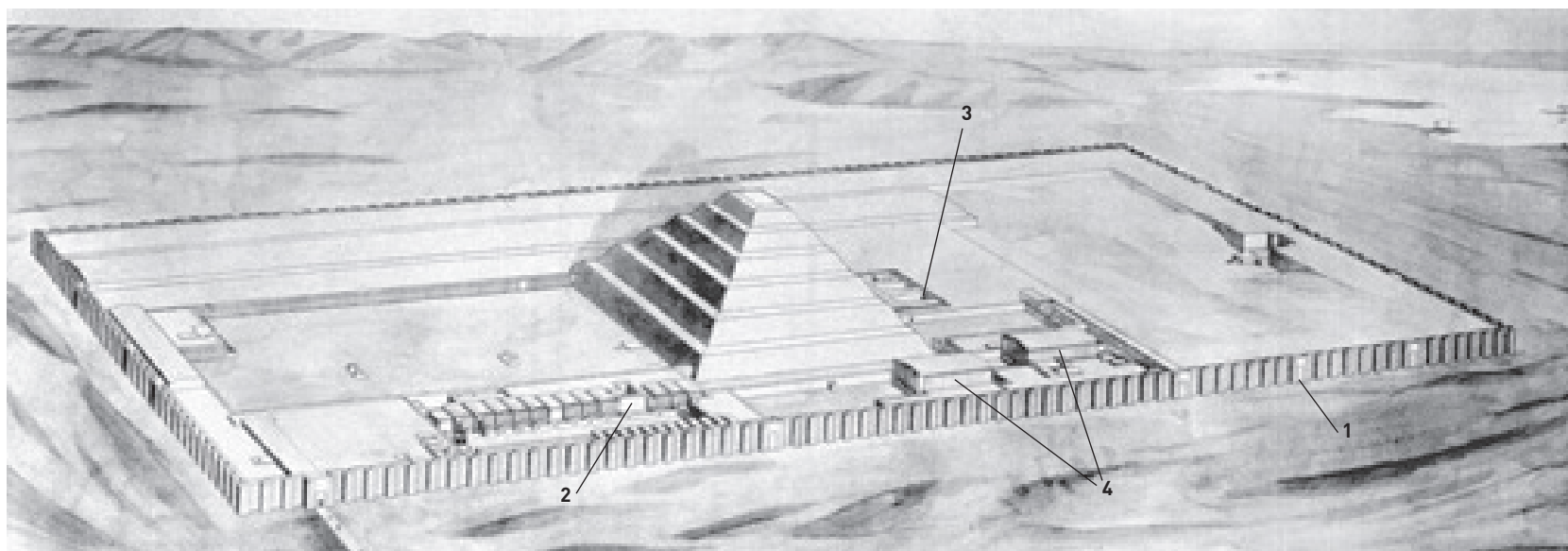

su hodnici i pogrebne odaje, možda namenjeni članovima Džoserove porodice. Iako visoka 8 metara, ova mastaba, koja mora da bude opasana bedemom, iz daljine se jedva vidi. To se kosi sa Imhotepovim planom, pošto Džoserova grobnica treba da bude jasno uočljivo svedočanstvo o faraonovoj veličini i božanskoj prirodi.

Imhotep odlučuje da promeni prvobitni plan. Preko mastabe postavlja stepenasti spomenik u četiri nivoa. Ta prva građevina vidi se iz doline Nila: uzdiže se iznad zasada palmi i njen stepenasti oblik jasno se uočava iznad spoljnog bedema. Imhotep

Prethodne dve strane
Stepenasta piramida u Sakari
III dinastija

← **Bronzana statua Imhotepa**
Graditelj Džoserove piramide, božanski mudrac, odmotava papirus. Ovaj predmet iz poznog doba (oko 600. g. p.n.e.) svedoči o ogromnoj popularnosti koju je u narodu uživala ta ličnost, još u vreme dinastije Ptolemeja priznata za zaštitnika majstora. Zanimljivo je da su Grci slavili Imhotepa kao boga iscelitelja pod imenom Imut. U Sakari mu je bila posvećena kapela pod nazivom „Asklepejon”; ona je postala sanatorijum u koji su hrlili bolesni nadajući se čudesnom izlečenju.

pretvara tu prvu piramidalnu konstrukciju u građevinu koja ima veću osnovicu i stepenastija je od prvobitne grobnice. Ta piramida sada ima pet nivoa i visoka je 61 metar.

Ispod piramide, pored groba, u steni su izdubljene i druge pogrebne odaje, povezane hodnicima. One su ukrašene tirkiznim pločicama od fajansa sa motivima koji podsećaju na prostirke od trske. Plitki reljefi sa verskim temama prikazuju Džosera kako obavlja obrede. Oko građevine je podignut zid obima skoro 1600 metara i visine 10 metara, sa udubljenjima koja podsećaju na fasadu palate. Jedna jedina vrata vode u kompleks grobnice.

U dvorištima između piramide i zida nalazi se nekoliko malih građevina. Imhotep podiže pogrebni hram i niz lažnih kapelica, plitke reljefe

na fasadi bedema. One treba da omoguće proslavu praznika *Sed*, ili jubileja, koji obnavlja kraljevsku vlast. Pokojni vladar treba da prisustvuje tim proslavama: obučen u naročitu odoru, on sedi na podijumu ispod dvostruke nadstrešnice, koja simbolizuje njegovu titulu vladara Gornjeg i Donjeg Egipta. Motivi koji krasi kapele podsećaju na lake strukture od trske i drveta postavljane prilikom raznih svečanosti.

Imhotep upotpunjuje kompleks u Sakari malom zatvorenim odajom, *serdabom*, u kojoj se nalazi Džoserova statua. Na njoj su napravljena dva kružna otvora u visini lica. Statua sa faraonovim likom izložena je blagotvornom dejstvu kađenja koje napolju obavljaju sveštenici zaduženi za pogrebni ritual.

U ovom prostoru povezanom sa pogrebnim kultom,

u ovom „gradu piramidi“, ne vlada tišina. On neprestano odjekuje od buke zbog radova na izgradnji, održavanju ili popravci. Pošto se po njemu stalno šetkaju sveštenici zaduženi za pogrebni kult i njihovi pomoćnici, zanatlije, posluga i seljaci, to mesto posvećeno mrtvima vrvi od života.

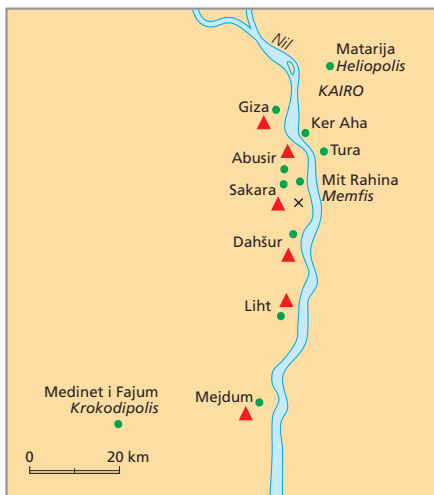
Penjući se iz doline Nila, Egipćani sada već izdaleka mogu da vide stepenastu piramidu, koja se uzdiže visoko iznad bedema. Na bleđoj svetlosti zore ili sumraka, ona podseća na snažnu vezu između ovozemaljskog sveta i nebeskog kraljevstva. Što se tiče Imhotepa, koji je došao na ideju da sagradi piramidu, te kamene stepenice što vode ka nebu, njega su vekovima poštovali kao božanskog mudraca. Njegova slava stigla je čak do Grka.

↑ Rekonstrukcija Imhotepovog piramidalnog kompleksa

Piramidalni kompleks se uzdiže na visoravni nedaleko od nasada palmi u Sakari. Delimično sačuvane zidine velikog bedema (1) ukrašene su motivom palate, a na istočnoj strani imaju veličanstven friz sa kobrama. U kapelama (2), podignutim tik uz piramidu, održavaju se proslave Seda, ili jubileja. Sa druge strane piramide nalazi se *serdab* (3), u kome je vladareva statua. Ostale građevine (4) služe za obavljanje verskih obreda i snabdevanje sveštenika, slugu i osoblja. Na osnovu radova Ž.-F. Loea, počev od 1930. g.

Pogled izbliza | PRVE EGIPATSKE DINASTIJE

▲ Piramide   ● Hram   × Grobnica

↑ Piramide u Donjem Egiptu

Na visoravni u Libijskoj pustinji uzdižu se piramide iz vremena III i IV dinastije. Zapadna obala Nila posvećena je pokojnicima. Oko piramida se podižu grobnice visokih službenika i velikodostojnika, u obliku mastaba.

→ Hesire, visoki službenik u vreme III dinastije

Hesire je identifikovan na osnovu imena i titula uklesanih u reljefu iznad scene. Ovaj službenik, prikazan u hodu, drži pribor pisara (tablica i posudice za mastilo). U rukama steže nekoliko štapova, simbol zaduženja dobijenih od centralne vlasti. Bio je vrhovni pisar, „Veliki među desetoricom“ i lekar.

Reljef na drvenoj ploči, visina: 1,15 m, oko 2650. g. p.n.e.

Sve epohe egipatske civilizacije, od arhajskog perioda do nestanka carstva (od 3200. g. do IV v. p.n.e.), povezuje jedna zajednička nit: 30 kraljevskih dinastija koje se nižu jedna za drugom.

Još postoje mnoge nepoznanice u vezi sa početkom kraljevskog perioda u Egiptu

Predinastički period je postojao i tragovi te civilizacije su sačuvani: dekorisana grnčarija, zavetne tablice od škriljca ukrašene crtežima i piktogramima, valjkasti pečati sa natpisima i pogrebne stele. Ti predmeti, pronađeni na prostoru od Asuana, na jugu, do Merimde, na severu, svedoče da su ta predinastička društva prestala da žive nomadskim životom. Ona postavljaju

temelje hijeroglifskog pisma. Pretpostavlja se da se prva dinastija pojavila oko 3200. godine pre nove ere, ali još postoje mnoge nepoznanice u vezi sa početkom kraljevskog perioda u Egiptu. Strpljivi rad arheologa omogućio je da se rekonstruiše taj period, nazvan „arhajski“ (3200–2800. g. p.n.e.). Ostaci iz tog perioda pronađeni su na više lokaliteta u dolini Nila, od Abidosa, na jugu, do Sakare, na severu. O vladavini faraona Džosera (III dinastija) ne zna se skoro ništa, osim priče o izgradnji njegove grobnice. Ustanovljeno je ipak da je, posle prelaznog perioda crteža i piktograma, korišćeno hijeroglifsko pismo i da je u dolini Nila već dugo postojala jasno strukturirana država. U svakom slučaju, njegova vladavina predstavlja prekretnicu u dugoj istoriji Egipta.

U Egiptu su svetovna i verska vlast i znanje tesno povezani

Uprkos nekim nerazjašnjenim pitanjima, poznate su nam osnovne karakteristike faraonske vlasti u periodu Starog carstva (od IV do VI dinastije [2700–2300. g. p.n.e.]). Zapanjujući kontinuitet struktura carstva tokom vremena omogućio je da se jasno uobliče neke pretpostavke o načinu na koji faraon izdaje naredjenja i na koji se izveštava o njegovim slavim delima.

Pismo je tesno povezano sa slikom. U staroegipatskom isti pojam (*seš*) označava crtanje, slikanje i pisanje. Sastavljači tekstova su državni službenici, školovani za taj posao, koji u administraciji zauzimaju različita mesta na hijerarhijskoj lestvici. Natpisi govore o zakonima ili ukazima koje treba primeniti i administraciji nadležnoj za njihovo sprovođenje. U faraonovim rukama su centralizovana sva ovlašćenja. Prenosenje tih ovlašćenja na službenike ostvaruje se kroz primenu pisanih propisa.

Faraonu pomaže visoki službenik *tjati*, odgovoran za birokratski aparat i sudstvo. Pošto je on jedini vlasnik zemlje, u rukovođenju bogatstvima

← Piramide u Gizi

Podigli su ih Keops, Kefren i Mikerin, vladari IV dinastije. Keopsova piramida, koja se uzdiže na Libijskoj visoravni, visoka je 146 metara i zauzima površinu od oko 5 hektara (poređenja radi, Bogorodičina crkva u Parizu visoka je 69 metara). Piramide su bile prekrivene glatkim pločicama, čiji ostaci još postoje na gornjem delu Keopsove piramide.

Egipta pomažu mu i upravnici riznice i žitnica. Pojedinačni dokumenti koji su stigli do nas navode na pretpostavku da se pribegavalo popisima stanovništva kako bi se utvrdila poreska osnovica.

U Egiptu su svetovna i verska vlast i znanje tesno povezani. Bilo da se spremaju za sveštenike ili činovnike, svi pismeni ljudi se školuju za pisara u „Kućama života“, školama u nadležnosti administracije carstva. Kad savlada osnove pisanja i računanja, pisarski šegrt se opredeljuje ili za posao činovnika ili za svešteničko zvanje i nastavlja školovanje kako bi stekao dodatno, specifično obrazovanje.

Već u periodu Starog carstva Egipat je centralizovana i teokratska država, toliko postojana u vremenu da sve pogrebne građevine poštuju istu šemu. Tako Džoserovi naslednici grade pogrebne komplekse u Sakari i Gizi po ugledu na piramidu koju je Imhotep podigao za faraona Džosera. Svaki kompleks ima pristanište na Nilu, gde se, nedaleko od obale, uzdiže „donji hram“. Nasip vodi od pristaništa do „gornjeg hrama“, gde se obavljaju pogrebni obredi. Pored njega se uzdiže piramida, u kojoj je grobnica. O kontinuitetu pogrebne usluge, definisane ugovorom, brine zadužbina.

Hram dobija kraljevsku zemlju i osoblje, što mu omogućava samostalno funkcionisanje.

Iako se princip piramide očuvao tokom čitavog Starog carstva, njena izgradnja varira u zavisnosti od ekonomskog položaja države, koji se pogoršava u periodu od IV do VI dinastije. To pada u oči kad se velelepna piramida faraona Keopsa (IV dinastija) i Sfinga njegovog sina Kefrena (IV dinastija) uporede sa skromnim piramidama faraona Unasa (V dinastija) i Pepija II (VI dinastija).

Postoji mnoštvo hipoteza o tehničkim rešenjima primenjenim prilikom izgradnje

O džinovskoj Keopsovoj piramidi, koju su Grci proglasili jednim od sedam svetskih čuda, zna se veoma malo i ljudi se i dalje pitaju kako je ta grobnica sazidana. Po svemu sudeći, na gradilištu je radilo na hiljade ljudi: to su verovatno bili seljaci iz okolnih mesta, a ne robovi, kako Herodot pretpostavlja u svom zapisu sa putovanja (*Istorija*, knjiga II, poglavlje 125) iz V veka pre nove ere. Po svemu sudeći, izgradnja je trajala dvadesetak godina. Postoji mnoštvo hipoteza o tehničkim rešenjima primenjenim prilikom izgradnje. Prema